

Сын есім және оның түрлері

Заттың түрін, түсін, сапасын, салмағын, көлемін тағы сондай белгілерін білдіретін сөз табын сын есім дейміз. Сын есім сөздер қандай? қай? деген сұрақтарға жауап береді.

Мысалы: қызық (кітап), өнерлі (адам), жақсы (хабар), үлгілі (бала), қызыл (қарындаш) т. б.

Сын есім сөздерді зат есіммен байланыстырып тұратын морфологиялық тұлға, арнайы қосымша болмайды.

Сын есім анықтауыш қызметінде тұрғанда ешқашан: **тәуелденбейді, көптелмейді, септелмейді.**

Мысалы: “Соңғы жылдарда калада әдемі үйлер салына бастады. Мұндай әдемі үйлерді қаланың жеке тұрғындары да, мекемелер де көп салып жатыр.” деген сөйлемдердегі **әдемі** сөзі **үй** деген сөздің сапалық белгісін көрсетіп, зат есіммен қатар айтылып, орын тәртібі арқылы қабыса байланысып тұр. Сонымен қатар, **үй** сөзі бірінші сөйлемде атау септікте, екінші сөйлем де **үй** табыс септікте түрленіп

айтылған, оның белгісін білдіріп тұрған әдемі (сын есім) сөзі ешқандай морфологиялық өзгеріссіз айтылып тұр.

СЫН ЕСІМНІҢ ТҮРЛЕРІ

Мағыналары мен грамматикалық ерекшеліктеріне қарай сын есім сапалық сын және қатыстық сын деп аталатын екі топқа бөлінеді.

Сапалық сын есімдер

Сапалық сын есімдер дегеніміз — қосымша формаларсыз-ақ тұрып, лексикалық мағынасы жағынан заттың

түрін я түсін (сұр, сары, ақ, қызыл т. б.), сапасын я сипатын (жақсы, жаман, тәуір, нашар т.б.), көлемін, салмағын я аумағын (үлкен, тым ауыр, жеңіл т.б.) білдіретін сөздер.

Қатыстық сын есімдер

Қатыстық сын есімдер дегеніміз — жұрнақтар арқылы басқа сөз таптарынан жасалатын туынды сын есім сөздер. Мұндай туынды сын есімдер мағына жағынан зат есімдердің әр түрлі қатыстық белгілерін білдіреді.

*Мысалы: Балалы үй базар,
баласыз үй мазар. (мақал)
дегендегі балалы, баласыз деген
туынды сын есімдер үйдің
баласы барлығын (көптігін) я
жоқтығын білдіріп тұр.*

*Қатыстық сын есімдер
белгілі бір заттың, жан-күйдің
қарым-қатанасын білдіреді.*

*Мысалы: бойшаң жігіт
дегендегі бойшаң адамның
бойының ұзындық белгісін
білдірсе, тершең адам дегендегі
тершең адамның тершеңдік
белгісін білдіреді. Сондай-ақ
ұшқалақ адам дегендегі*

*ұшқалақ адамның ұшып-қонып
тұратын жеңілтектігін
білдірсе, байқағыш адам
дегендегі байқағыш адамның
байқау кабілеті барлығын, я
күшті екендігін анғартады. Ал,
кешегі жиналыс, күзгі мезгіл
дегендердегі кешегі, күзгі
қашанғы жиналыс, шай мезгіл
екенін анықтайды*